

Typografi · fagudtryk

NIELS BØJE ZIEGLER · 2. UDGAVE

Accent	Geviert	Materie	Skriftsnit
Ampersand	Grid	Mediæval-tal	Skriftstyrke
Antikva	Grotesk	Mellemslag	Skrifttype
And	Grundlinie	Mellemrubrik	Skraffering
Asterisk	gyldne snit, Det	Middellinie	Skydning
Asymmetri	Halvgeviert	Minuskler	Skær sats
Auto	Halvtoneoriginal	Minuskeltal	Smudstitel
Basislinie	Horeunge	Mittel	Snit
Bindestreg	Hovedrubrik	Moiré	sos
Blindmateriale	Hovedsteg	Montage	Spaltebredde
Blåkopi	Højformat	Nedrykning	Spaltemellemrum
Bold	Håndsats	Negativ skrift	Spatiering
Bourgeois	Illuminator	Negativ skydning	Specialfarve
Breddefelt	Indrykning	Nonpareille	Spies
Brillant	Initial	Norm	Spidskolumne
Bryllup	Inkunabel	Normalsiden	Spiseseddel
Brødtekst	Interpunktion	Ny typografi	Spærring
Brødskrift	ISBN-nummer	Oblique	Streg
Brøktal	Jomfru	Ombrydning	Stregstyrke
Byline	Justeret sats	Omløb	Stående
Centreret	Kapitæler	Ordinær	Tal
Cicero	Kegle	Original	Tankestreg
Citationstegn	Kerning	Ornament	Tekst
Cromalin	Kolonel	Overligger	Tertia
Deleatur	Kolumnetitel, le-	Overlængde	Thin-space
Diamant	vende	Ozalid	Tracking
Display skrifter	Kompres	Pagina	Tredelt liniefald
Dobbeltcicero	Knibning	Par-knibning	Trompet
Dobbeltmiddel	Kolofon	Perle	Typografi
Dummy	Kolumne	Petit	Typometer
Dæk	Kolumnetitel	Pi-skriftfonte	Udfaldende billede
Em-space	Kombineret	Pica	Udgangslinie
En-space	Kompres	Point (pt)	Udligning
Et-tegn	Korpus	Punkt (pkt)	Udskydning
Europa-skala	Korrektur	Point (pt)	Ulige sider
Exlibris	Korrekturtegn	Prøvesider	Uncial
Fag	Kritisk klamme	Rafle ud	Underlængde
Faksimile	Kursiv	Raster	Underrubrik
Farvestrip	Letraset	Register	Variable ordmelle-
Fast for- og bagkant	Letterspacing	Regletter	rum
Figursats	Ligatur	Rubrikker	Versalier
Fisk	Lige sider	Rundtløbende ru-	Vignet
Floder	Lille cicero	brik	x-højde
Font	Linieafstand	Rygsteg	
Format	Logotype	Sats	
Formering	Luft	Satsformat	
Forrider	Læsbarhed	Satsspejl	
Fotografisk prøve-	Læselighed	Serif	
tryk	Løs bagkant	Siderubrik	
Fransk horeunge	Løs forkant	Skalatrik	
Fritlægning	Majuskler	Skriftbredde	
Frontispice	Majuskeltal	Skriftfamilie	
Fusk	Manchet	Skriftgarniture	
Gammel antikva	Marginaler	Skriftgrad	
Generel knibning	Matematiske tegn	Skriftkarakter	

Accent

Et tegn, placeret over eller under visse bogstaver, der angiver hvordan lyden skal udtales: accent grave (à), accent aigu (é), accent cirkumfleks (ê), accent trema (ä), accent cedille (ç) og accent tilde (ñ).

Ampersand

&-tegn. Kaldes også et-tegn.

Antikva

Fra det latinske ord *antiqua*: gammel. Latinsk (romersk) skrifttype i modsætning til gotiske skrifttyper.

And

Usand nyhed.

Asterisk

Lille stjerneformet tegn, der benyttes som henvisning til f.eks. fodnote. *.

Asymmetri

Grafisk arrangement der er afbalanceret på fladen uden hensyn til fladens midterakse.

Auto

Tegning eller foto der i reproduktionsleddet er ilagt raster.

Basislinie

Den linie som bogstaverne er forankret til. Alle skriftstørrelser i en linie vil også blive forankret til denne linie, så de holder fod. Kaldes også grundlinie.

Bindestreg

Anvendes som delestreg til at forbinde stavelser af et ord der er delt ved justering af linierne samt til at forbinde flere ord eller navne. Benyttes i dag også i betydningen fra og til fx 1990-91, hvor man tidligere benyttede halvgeviert tankestregen. Halvgeviert tankestregen er jeg selv begyndt at benytte igen, da tallene placeres lidt længere fra hinanden, fx 1990-91 i stedet for 1990-91. Men det kommer meget an på den valgte skriftfont.

Blindmateriale

Typografisk satsmateriale uden trykgivende elementer. Andvendtes i blytsats til ordmellemlug, skydning og mellemslag, dvs. luft.

Blåkopi

Korrekturafttryk af arkmontagen. Kaldes også Ozalid.

Bold

Engelsk udtryk for det halvfede skriftsnit.

Bourgeois

Gammelt udtryk for skriftgraden 9 pt.

Breddefelt

Tidligere typebredde. Den bredde et givent skrifttegn optager, incl. luft på siderne af skrifttegnet (for-/bagbredde).

Brillant

Gammelt udtryk for skriftgraden 3 pt, der i blytsats var den mindste skriftgrad.

Bryllup

Gammelt typografisk udtryk for, at et eller flere ord fejlagtigt er sat to gange efter hinanden i satsen.

Brødtekst

Den løbende tekst i en tryksag.

Brødskrift

Kaldes også grundskrift. Den skriftfont og skriftgrad der er valgt til den løbende tekst i en tryksag. Gradstørrelse almindeligvis mellem 9 pt og 12 pt. Ordet »Brød« stammer fra sætning med de gradstørrelser, der kunne give typografen det daglige brød.

Brøktal

Findes i to versioner. Den skrå brøk, hvor hvert tegn fylder ca. 1/2 geviert og brøkstregen er skrå, samt den lige brøk hvor brøkstregen er vandret og hvor tallene har den halve skrifthøjde.

Byline

Forfatterens eller fotografens navn eller navnet på den grafiske designer sat i en lille skriftgrad. Anvendes i f.eks. aviser, ugeblade og magasiner.

Centreret

Satsstykke, hvor linierne er midtstillet på formatet; centreret om en midterakse.

Cicero

Skriftgrad på 12 pt. Desuden måleenhed i det europæiske typografiske målesystem. Svarer til 4,51 mm.

Citationstegn

Anførselstegn; gåseøjne. Benyttes i Danmark som kommaform „xx“, ”xx” eller fransk form »xx«.

Cromalin

Fotografisk prøvetryk af farvereproduktioner.

Deleatur

Korrekturtegn for udgår eller fjernes.

Diamant

Gammelt udtryk for skriftgraden 4 pt.

Display skrifter

Engelsk/dansk betegnelse for skriftfonte og skriftgrader, der er specielt udformet til brug som overskrifter og til annoncer.

Dobbeltcicero

Gammelt udtryk for skriftgraden 24 pt.

Dobbeltmittel

Gammelt udtryk for skriftgraden 28 pt.

Dummy

En prototype af en tryksag i korrekt format, papirtype og omslag (evt. indbinding), hvor siderne kan være blanke eller hvor tryksagens layout og typografi er indtegnet.

Dæk

Angivelse af hvor mange linier en rubrik fylder i en avis.

Em-space

Engelsk betegnelse for geviert. Refererer til bogstav m's breddefelt.

En-space

Den halve bredde af en Em-space. Refererer til bogstav n's breddefelt.

Et-tegn

&-tegn. Kaldes ampersand.

Europa-skala

Internationalt 4-farve blandingsystem med grundfarverne gul, magenta, cyan og sort.

Exlibris

Bogejermærke. En kunstnerisk udformet mærkat der af bogens ejer blev indklæbet på omslagets inderside.

Fag

Et rum i en sættekasse.

Faksimile

Nøjagtig kopi, f.eks. af en gammel tryksag eller af en underskrift.

Farvestrip

Kontrolstrip der indsættes på arkmontagen til kontrol af pladepkopiering og trykning.

Fast for- og bagkant

Justeringsmetode, hvor linierne flygter i både højre og venstre side. Ord mellemrummene er variable.

Figursats

Egentlig betegnelse for opsætning og ombrydning af satslinier så de danner en figur, fx en vase. I dag er det betegnelse for at satslinierne standser i en vis afstand fra en stregtegn, så de er med til at understrege figurens form.

Fisk

1. Typografisk udtryk for blytsats der er faldet fra hinanden: gået i fisk.
2. Skrift der er lagt af i en forkert sættekasse eller et bogstav der ligger i et forkert fag: der er fisk i kassen.

Floder

Typografisk udtryk som anvendes ved sats, hvor ordmellemrummene flygter lodret og er så store, at de danner hvide striber i satsbilledet.

Font

Engelsk ord for skriftfont.

Format

1. Det samme som satsformat, dvs. liniens længde.
2. Anvendes også om tryksagens størrelse.

Formering

Den del af bogomslaget eller bogbindet der ligger ud over bogblokkens format.

Forrider

Også kaldet trompet eller overligger. En linie der er placeret over hovedrubrikken i en mindre skriftgrad. Anvendes især i magasiner.

Fotografisk prøvetryk

Det samme som Cromalin.

Fransk horeunge

Indrykningslinie nederst på en side/spalte. Kaldes på engelsk Orphan og på tysk Schusterjunge.

Fritlægning

Fjernelse af baggrunden bag motivet på et fotografi.

Frontispice

Illustration (foto) der er placeret over for titelsiden i en bog. Normalt side 2.

Fusk

Fritidsarbejde på jobbet.

Gammel antikva

Typografisk udtryk til klassifikation af skrifter der har sin oprindelse i renæssancens og barokkens historiske bogskrifter.

Generel knibning

Ensartet formindskelse af bogstavafstande i et tekststykke.

Geviert

(udtales gefirt) Betyder egentlig kvadrat. Typografisk mellemrum hvis bredde og højde er lig med skriftens gradstørrelse. Ved f.eks. en 12 pt skrift er en geviert lig med 12×12 pt. Benyttes ofte ved indrykning af første tekstlinje i et afsnit. Se også *Em-space*.

Grid

Engelsk ord for linienet. Kan være synligt eller usynligt. 1. I QuarkXPress er grundlinienettet et grid der hjælper med at få teksten til at holde register. 2. Modulnet opbygget af hjælpestreger der fastlægger placeringen af tekst og billeder i et design.

Grotesk

Fælles betegnelse for skrifttyper uden skrafferinger (seriffer) og uden eller med kun lille forskel mellem hår- og grundstreger. Kaldes også *Sans Serif*.

Grundlinie

Den linie som bogstaverne er forankret til. Alle skriftstørrelser i en linie bliver forankret til denne linie, så de holder fod. Kaldes også *basislinje*.

gyldne snit, Det

Det gyldne snits proportioner (lat. *sectio aurea*) defineres som (fra Gyldendals ti-binds leksikon) »deling af et liniestykke i to dele, hvor den mindste del forholder sig til den største del som den største del til hele liniestykket«, og har siden Antikken været udtryk for harmoniske proportioner indenfor både billedkunst og arkitektur. Det gyldne snits proportioner kan udtrykkes ved forholdstallene 3:5, 5:8, 8:13, 13:21 osv. (Fibonacci's række), hvor hvert tal er summen af de to foregående. Det giver skaleringsforholdet ca. 1:1,6. Disse tal kan f.eks. benyttes til at finde bogsidens proportioner: en bredde på 125 mm give højden 200 mm (125×1,6), et forholdsvis slankt format, der ligger godt i hånden. Skaleringsforholdet kan også benyttes til at graduere rubrikstørrelser. F.eks. kan du til en grundskrift på 10 pt vælge en mellemrunrik på 16 pt og en hovedrubrik på 26 pt (25,6pt). Men lad altid øjet afgøre dine valg.

Halvgeviert

Svarer til den halve bredde af en geviert. Se også *En-space*.

Halvtoneoriginal

Reproduktionsteknisk udtryk for et billede, fx et foto der indeholder alle tonværdier fra sort til hvid, der gengives ved hjælp af raster.

Horeunge

Udgangslinie placeret øverst på en side eller i en spalte. Kaldes på engelsk for *Widow* og på tysk for *Hurenkind*.

Hovedrubrik

Typografisk betegnelse for en overskrift.

Hovedsteg

Afstanden mellem 2 kolonner anbragt hoved mod hoved i en udskydning (formmontage). Inkluderer beskæring.

Højformat

Papirformat hvis højde er større end bredden.

Håndsats

Typografisk udtryk for sats som typografen, bogstav for bogstav, har sat op i en vinkelhage og udsluttet til linier.

Illuminator

Gammel betegnelse for en illustratør, der håndmalede de farvelagte initialer og billeder i inkunablerne.

Indrykning

Første tekstlinje der er rykket mod højre f.eks. ved nyt afsnit. Størrelse normalt lig med en geviert.

Initial

Ornamenteret begyndelsesbogstav i afsnit.

Inkunabel

Blokbog. Bøger der indtil 1500 (i Danmark indtil 1550) blev trykt i vægstangspreser. Det trykgivende element var en udskåret træplade.

Interpunktion

Tegnsætning dvs. indsætning af skille tegn i en tekst, f.eks. punktum, komma, semikolon og udråbstegn.

ISBN-nummer

International Standard Book Number. Ti-cifret tal, der oplyser om en bogs oprindelsesland og forlag samt det nummer bogen har fået tildelt.

Jomfru

Gammelt typografisk udtryk for en fejlfri sats i førstekorrekturen.

Justeret sats

Sats sat med fast for- og bagkant.

Kapitæler

Store bogstaver, majuskler, der har samme højde som minusklernes x-højde. Der skelnes mellem ægte og uægte kapitæler. Ægte kapitæler er tegnet til skriftfonten og opnår derved samme gråhedsværdi som brødteksten. Uægte kapitæler er skriftens majuskler sat i en mindre skriftgrad. Derved bliver de lysere og tyndere end brødteksten.

Kegle

Ældre typografisk betegnelse for bogstavets højde, dvs. den plads det optager i linien. Svarer til skriftens grads-tørrelse.

Kerning

Engelsk betegnelse for knibning af bogstavpar.

Kolonel

Gammelt udtryk for skriftgraden 7 pt.

Kolumnetitel, levende

Forfatternavn og bogens titel, bogens titel og kapiteloverskriften eller kapiteloverskrift og mellemrubrikken placeret sammen med pagina på to sider over for hinanden, enten i kolumnens over- eller underkant.

Kompres

Sats uden skydning. Fx. en 8 pt skrift med 8 pt linieafstand.

Knibning

Formindskelse af afstanden (luften) mellem bogstaver. Modsat spatiering. Der skelnes mellem generel knibning og par-knibning.

Kolofon

Et satsstykke med angivelse af udgiver, trykkeri, udgivelsesår, copyright, designer, skriftfont, papir, ISBN-nummer mm. Placeres normalt på bogens fjerde side eller bagest i bogen.

Kolumne

(udtales klumme) Stammer fra det græske ord *columna*: søjle. Den firkant som satsen danner på siden.

Kolumnetitel

Bog- og/eller kapiteltitel evt sammen med pagina, placeret i den øverste el-

ler nederste margen på en bog- eller magasinside.

Kombineret

Sammenkopiering af rasteroptagelse og stregoptagelse af samme billede.

Kompres

Satslinier sat uden skydning.

Korpus

Gammelt udtryk for skriftgraden 10 pt.

Korrektur

Kontrol af indskrevet tekst for fejl samt kontrol af sidens opbygning.

Korrekturtegn

Standardiserede tegn (Dansk Standard) til markering af fejl og angivelse af rettelser i korrekturen.

Kritisk klamme

En kantet parentes [].

Kursiv

Benævnes også Italic. Betegnelse for et hældende skriftsnit. Se også oblique.

Letrasat

Skriftark hvor bogstaverne kan overføres til forskellige materialer efter samme princip som overføringsbilleder.

Letterspacing

Engelsk betegnelse for det danske ord *spatiering*. Ensartet forøgelse af afstanden mellem bogstaver.

Ligatur

To bogstaver der er tegnet sammen til ét bogstav. Benyttes især i antikvaskrifter, f.eks. fi og fl, hvor udløbet på f'et vil støde sammen med prikket over i'et. Findes ikke i Windows-tegn-sættet.

Lige sider

Venstresider. Sider med lige pagina: 2, 4, 6, 8 osv.

Lille cicero

Gammelt udtryk for skriftgraden 11 pt.

Linieafstand

Typografisk betegnelse for afstanden målt fra skriftfontens overkant i en linie til overkanten af skriftfonten i den efterfølgende linie, eller fra grundlinie til grundlinie. Angives i points. Det er denne afstand man i QuarkXPress indsætter i skydning-feltet.

Logotype

Bogstaver anvendt til en sammenhængende enhed, f.eks. et firmanavn.

Luft

Udtryk for mellemrummet mellem bogstaver, linier og satsgrupper, fx billede og billedtekst. Se også blindmateriale.

Læsbarhed

Beskriver tekstens forhold til læseren, dvs. om teksten er forståelig for læseren. Læsbarhedsindeks (LIX), hvormed man kan måle en teksts sværhedsgrad, er konstrueret af C. H. Björnsson.

Læselighed

Den påvirkning som den visuelle oplevelse af den typografiske opsætning har på læseren, og som influerer på læserens indtryk af tekstens tilgængelighed. Disse visuelle indtryk omfatter den typografiske opsætning, men også papirvalg og belysning.

Løs bagkant

Typografisk betegnelse for sats hvor linierne ikke flugter i højre side. Alle ordmellemlum får samme bredde.

Løs forkant

Typografisk betegnelse for sats hvor linierne ikke flugter i venstre side. Alle ordmellemlum får samme bredde.

Majuskler

Typografisk betegnelse for alfabetets store bogstaver. Kaldes også versaler.

Majuskeltal

Taltegn, der står på samme grundlinie og med samme højde som majusklerne.

Manchet

Tekststykke, normalt placeret i begyndelsen af brødteksten, der indeholder et resumé af artiklens indhold. Se også underrubrik.

Marginaler

Stikord der anbringes i margenen. Sættes normalt med løs bagkant.

Matematiske tegn

Additionstegn (+), subtraktionstegn (−, ÷), divisionstegn (:), multiplikationstegn (×, ·), lighedstegn (=), ulig med-tegn (≠), plus/minus-tegn (±), kvadratrodt tegn (√), m.fl.

Materie

Siderne i en tryksag. Kaldes også bogblok eller indmad. Modsat omslaget.

Mediæval-tal

Det samme som minuskeltal.

Mellemslag

Typografisk betegnelse for et større liniemellemlum i satsen, f.eks. en blank linie.

Mellemrubrik

Afsnitoverskrift i brødteksten.

Middellinie

Øverste linie af x-højden.

Minuskler

Typografisk betegnelse for alfabetets små bogstaver.

Minuskeltal

Taltegn af uens højde, med over- og underlængder.

Mittel

Gammelt udtryk for skriftgraden 14 pt.

Moiré

„Køkkentern-mønster“ der fremkommer ved ilægning af raster i et allerede rasteret billede.

Montage

1. Sidemontage. Sidevis opklæbning af originalmateriale til brug for reproduktion. I dag udføres sidemontagen på computer i desktop publishing programmer. 2. Arkmontage. Montering af tekstfilm og billedfilm i et udskydningsmønster inden kopiering til trykforme.

Nedrykning

Angivelse af afstanden fra kolumnens overkant til overkanten af første brødtekstlinie ved kapitelstart i bøger. Angives i antal brødskriftlinier.

Negativ skrift

Hvid skrift på sort eller farvet baggrund.

Negativ skydning

Minus-skydning der bevirker at skriftens kegle formindskes. Benyttes ofte ved store skriftgrader, f.eks. i avisers rubrikker.

Nonpareille

(udtales nonpræl) Gammelt udtryk for skriftgraden 6 pt.

Norm

Bogens titel og evt. bindnummer der placeres sammen med primasignaturen på hvert arks første side.

Normalsiden

Bogens opbygning tager udgangspunkt i et opslag, hvor der er taget stilling til marginforholdene, kolum-

nens bredde og højde, brødskrift, linieafstand mm.

Ny typografi

Typografisk retning der udsprang fra Bauhaus i 1920'erne, med Poul Renner og Jan Tschichold som de toneangivende. Her brød man med tidligere tiders aksiale (symmetriske) opsætning og indførte den asymmetrisk opsætning.

Oblique

Elektronisk kursiveret skriftfont.

Ombrydning

Opbygning af de enkelte sider ved hjælp af rubrikker, manchete, brødtekst, andre grafiske elementer, illustrationer og billedtekst mv.

Omløb

Fortsættelse af en artikel længere fremme i avisen eller magasinet.

Ordinær

1. Styrkebetegnelse for skriftens grundform. 2. Lodret skrift i modsætning til kursiv.

Original

Reproduktionsteknisk udtryk for tegninger, fotografier mv. der skal reproducere (skannes).

Ornament

Typografisk materiale der kan sammenstykes til rammer eller andre dekorative arrangementer.

Overligger

Se trompet/forrider.

Overlængde

Den del af bogstavet der går op over x-højden, f.eks. ved b, h, k osv.

Ozalid

Andet ord for blækopi.

Pagina

Sidetal. *Paginerings*: nummerering af siderne.

Par-knibning

Formindelske af afstanden mellem to bogstaver (bogstav-par). I QuarkXPress kan der opbygges knibningstabeller for hver skriftfont, der kan indeholde flere tusinde bogstavpar.

Perle

Gammelt udtryk for skriftgraden 5 pt.

Petit

Gammelt udtryk for skriftgraden 8 pt.

Pi-skriftfont

Skriftfont som indeholder specialskrifttegn der ikke ligger i de normale skriftfonte.

Pica

Måleenhed i de engelsktalende landes typografiske målesystem. 1 pica ~ 12 points ~ 4,233 mm.

Point (pt)

Mindste måleenhed i de engelsktalende landes typografiske målesystem. 1 pt ~ 0,353 mm.

Punkt (pkt)

Mindste typografiske måleenhed i det europæiske typografiske målesystem. Er lig med 0,37595 mm. Benyttes til angivelse af skriftstørrelse. I QuarkXPress omregnes 1 punkt til 0,379 mm med standardomregningsenheden cicero/cm.

Point (pt)

Mindste typografiske måleenhed i de engelsktalende lande. Er lig med 0,3525 mm. Benyttes til angivelse af skriftstørrelsen i dtp-programmer.

Prøvesider

Opslag til bog, hæfte eller brochure hvor tilrettelæggeren har fastlagt principper for det grafiske design, der forevises kunden inden tryksagen sættes i produktion.

Rafle ud

Hvis fagene i sættekassen var overfyldte blev de overflødige skrifttegn fjernet, så der ikke kunne opstå kassefisk, ved at typerne gled over i andre fag.

Raster

Opdeling af en halvtoneillustration i punkter, for at kunne gengive gråtoneværdierne i trykprocessen.

Register

1. Brødstekstlinier der i spaltensats står lige ud for hinanden. 2. Satslinier der på to efterfølgende sider er placeret nøjagtig oven på hinanden.

Regletter

Typografisk blindmateriale i forskellige i tykkelser fra 1-12 pt og i længder fra 6 cicero og opefter. Blev i bly-sats benyttet til mellemslag (blanke linier) og til skydning af tekst.

Rubrikker

Fællesbetegnelse for overskrifterne i en bog, avis, magasin eller tidsskrift. Se også *hovedrubrik* og *mellemrubrik*.

Rundtløbende rubrik

Se mellemrubrik.

Rygsteg

Afstand lagt ind i ryggen mellem to kolumner i et opslag.

Sats

Manuskript der er blevet omsat til typografisk tekst.

Satsformat

Liniens længde. Udmåles i mm. Tidligere i cicero eller pica.

Satsspejl

Betegnelse for satsen på to sider over for hinanden (i et opslag).

Serif

Afslutningsstreg ved begyndelsen eller slutningen af et antikvabogstavs grundstreg. Kaldes også skraffering.

Siderubrik

Ord der fremhæves i starten af et afsnit. Til fremhævelse kan benyttes halvfed, majuskler eller kapitæler. Over en siderubrik placeres normalt en blank linie.

Skalatrik

Prøvetryk, der viser farverne enkeltvist og som samtryk i et 4-farvetryk, i rækkefølgen cyan, gul, magenta og sort.

Skriftbredde

Angivelse af skriftens bredde i forhold til højden. En skrift kan gøres elektronisk smallere og bredere, men styrkeforholdet mellem de vandrette og lodrette streger ændres.

Skriftfamilie

Flere skriftgarniturer der indeholder selvstændige, komplette skriftsnit, tegnet med samme skriftkarakter men i forskellig styrke (lyse, halvfede eller fede varianter), kursive, smalle og brede varianter, danner en skriftfamilie.

Skriftgarniture

I blysets betegnelse for alle de skriftgrader der hører til en bestemt skriftfont.

Skriftgrad

Typografisk betegnelse for skriftens størrelse (højde). En 12 pt skrift skulle

teoretisk måle 12 pt fra overkanten af k til underkanten af p. Den såkaldte kp højde. Udmåles i punkt eller points, sjældnere i millimeter.

Skriftkarakter

Benyttes i betydningen særpræg om hvorvidt en skrift vil passe til en given opgave.

Skriftsnit

Typografisk betegnelse for de forskellige skriftvariationer, f.eks. kursiv, halvfed, fed, smal, bred

Skriftstyrke

Angivelse af skriftfontens styrkevariationer som lys, mager, ordinær, halvfed og fed.

Skrifttype

1. Betegnelse for det enkelte støbte skrifttegn, placeret på keglen eller typelegement. 2. Betegnelse for en skriftgruppe som f.eks. antikva eller grotesk.

Skraffering

Anden betegnelse for serif.

Skydning

Det mellemslag der »skydes« ind mellem satslinierne. Er altid differencen mellem linieafstand og skriftgrad.

Skær sats

Typografisk betegnelse for sats der kun indeholder brødskriften. En homogen og smuk skær sats bygger på det rigtige valg af skriftgrad i forhold til satsformatet, liniernes justering, korrekt skydning i forhold til den valgte skriftfont, skriftgrad og linielængde, ordmellemlommenes størrelse, bogstavafstand og korrekt brug af typografiske tegn.

Smudstitel

Er bogblokkens første side. Siden bliver indsat for at beskytte titelsiden, der er den traditionelle bogs fornemste side, mod smuds.

Snit

De tre sider på den beskårne bogblok. På indbundne bøger påføres der ofte farve på oversnittet. I særlige tilfælde på alle tre snit, fx salmebøger.

sos

Angivelse for store og små bogstaver. Anvendes ved skriftlig angivelse til sætning af f.eks. rubrikker.

Spaltebredde

Svarer til satsformat og liniens længde. Angives normalt i millimeter. Tidligere blev det angivet i cicero eller pica.

Spaltemellemrum

Afstanden mellem spalterne.

Spatiering

Ensartet forøgelse af afstanden mellem bogstaverne.

Specialfarve

Farve der er blandet til en bestemt nuance inden de kommer i trykmaskinen.

Spies

I bogtryk angivelse af at ordmellemmene ligger i samme højde som skriftbilledet og derved giver et aftryk på papiret.

Spidskolumne

Den tekstsider der afslutter et kapitel, blev i gamle dage sat i en spids. Kolumnen skal mindst indeholde samme antal linier som nedrykningsiden ved kapitelstart.

Spiseseddel

Kioskplakat

Spærring

Ensartet forøgelse af ordmellemmenes størrelse i en linie eller i et tekststykke.

Streg

Repro-optagelse af illustration eller tekst uden brug af raster.

Stregstyrke

Typografisk betegnelse for stregens tykkelse, f.eks. 1 pt streg.

Stående

Benævnelse for et typografisk mål på 4 cicero.

Tal

Tal i majuskellinier skal altid være majuskeltal. F.eks.:

ÅRET 2000, *ikke* ÅRET 2000

Tankestreg

Læsetegn (–). Længden svarer til ½ geviert. Findes også i en gevierts længde (—) men den benyttes sjældent.

Tekst

Gammelt udtryk for skriftgraden 20 pt.

Tertia

Gammelt udtryk for skriftgraden 16 pt.

Thin-space

Engelsk udtryk for et ordmellemmrum der svarer til bredden af et punktum og komma. Svarer til en fjerdedel geviert.

Tracking

Engelsk betegnelse for ensartet regulering af afstanden mellem bogstaver. På dansk kaldet knibning.

Tredelt liniefald

Anvendes i symmetrisk typografi hvor teksten ordnes i afvekslende korte og lange linier, med den vigtigste tekst som den længste linie.

Trompet

En linie, der er placeret over hovedrubrikken. Kaldes også forrider eller overligger. Benyttes i avis- og magasintypografi.

Typografi

Ordet typografi udspringer oprindeligt fra de græske ord *typos*: det af slag eller tryk bevirkede; præg; form og *-grafia*: skrive. *Niels Bøje Zieglers definition på typografi*: Typografi er læren om skrifttypernes oprindelse, erkendelsen af deres anvendelse ud fra funktionelle som æstetiske krav, ordning af satsens enkelte elementer (skriftfont, brødtekst, rubrikker, illustrationer, andre grafiske elementer og farve), samt deres gruppering og placering på en givne flade.

Typometer

Lineal der indeholder det typografiske målesystem, også kaldet et ciceromål. Endvidere indeholder typometret inddelinger til aflæsning af linieafstand og skriftstørrelser.

Udfaldende billede

Billede der går til beskæring.

Udgangslinie

Linie der afslutter et tekstafsnit. Se også *horeunge*. En udgangslinie bør altid være markant længere end indrykningen på det efterfølgende afsnit.

Udligning

Optisk regulering af bogstavafstandene i et ordbillede. Majuskler skal altid udlignes, mens kapitæler spatieres.

Udskydning

Kaldes også formmontage. Placering af sider i trykforme efter et bestemt mønster, så side 2 trykkes bag på side 1 osv.

Ulige sider

Højresider. Sider med ulige pagina.

Uncial

Stort begyndelsesbogstav der indsættes ved kapitlets eller artiklens begyndelse. Uncialet kan spænde over en, to eller tre linier.

Underlængde

Den del af bogstavet der går ned under basislinien, feks ved g, j, p, y.

Underrubrik

Tekst der udbygger hovedrubrikkens indhold.

Variable ordmellelrum

Ordmellelrum der ændres ved satsliniens justering. Anvendes når linien skal justeres ud på formatet ved fast for- og bagkant.

Versalier

Andet ord for majuskler.

Vignet

Lille tegning eller fritstående ornament. Ofte stiliserede plantemotiver eller geometriske former. Benyttes som dekoration på bogens titelblad.

x-højde

Minusklernes højde. Måles fra skriftens grundlinie til overkanten af bogstavet x. De runde bogstaver er af optiske hensyn gjort en anelse større.